

Grzegorz Stadnicki

Recenzja książki M. Malikowskiego i Z. Seręgi pt. "Konflikty społeczne w Polsce w okresie zmian systemowych"

Idō - Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu, kultura, zdrowie, edukacja] 2, 345-347

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Autorem poniższego tekstu jest mgr Grzegorz Stadnicki – socjolog, od 1998 r. nauczyciel akademicki, od 1999 r. zatrudniony jako asystent w Zakładzie Socjologii Miasta i Regionu Instytutu Socjologii na Uniwersytecie Rzeszowskim.

Pracę tę zrecenzował prof. zw. dr hab. Zbigniew Krawczyk (Zakład Socjologii AWF w Warszawie), oceniając jako dobrą. Prof. Krawczyk napisał m. in., że recenzja w rzetelny i obiektywny sposób prezentuje zawartość dwóch tomów materiałów z konferencji naukowej. Ponadto – w sposób delikatny, ale konsekwentny – wytyka słabe strony recenzowanego dzieła.”

GRZEGORZ STADNICKI
Instytut Socjologii UR

Recenzja książki M. Malikowskiego i Z. Seregi pt. *Konflikty społeczne w Polsce w okresie zmian systemowych*¹

Dwutomowa książka pt. *Konflikty społeczne w Polsce w okresie zmian systemowych. Studia, komunikaty, eseje* jest efektem konferencji naukowej zorganizowanej przez Instytut Socjologii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie w maju 1999 r.

Celem konferencji była socjologiczna diagnoza konfliktów społecznych, występujących na wielu płaszczyznach i w różnych postaciach w polskiej rzeczywistości lat dziewięćdziesiątych.

Treść książki stanowią – co uwzględniono w tytule – teksty o różnym charakterze, a więc celach, profilu i stopniu ogólności. Książka – mimo, iż z założenia socjologiczna – w szeroki, interdyscyplinarny sposób traktuje zjawisko konfliktu społecznego. Czytelnik znajdzie w niej zarówno teksty typowo socjologiczne, jak i teksty kładące nacisk na kwestie prawne, ekonomiczne i psychologiczne związane ze zjawiskiem konfliktu społecznego.

Książka liczy 753 strony, składa się z dwóch tomów i zawiera łącznie 59 tekstów. Redaktorzy, chcąc uporządkować zebrany materiał pod względem treściowym, podzielili całość na 6 części. W kolejności są to:

1. *Strukturalne źródła i płaszczyzny konfliktów społecznych* – 9 tekstów,
2. *Polityka jako źródło konfliktów społecznych* – 8 tekstów,
3. *Ekonomiczny wyraz roszczeń konfliktowych* – 10 tekstów,
4. *Konfliktogenne skutki przemian wspólnot lokalnych* – 11 tekstów,
5. *Kulturowy wymiar konfliktów* – 15 tekstów,
6. *Konflikty etniczne* – 6 tekstów.

Zgodnie z przyjętym przez redaktorów podziałem książki na rozdziały, część pierwsza pt. *Strukturalne źródła i płaszczyzny konfliktów społecznych* dotyczy bezpośrednio okresu transformacji lat dziewięćdziesiątych i występujących w tym okresie konfliktów, których źródła określone są jako strukturalne tzn. obiektywnie uwarunkowane zmieniającą się w Polsce strukturą społeczną. Konflikty lokalizowane są przez poszczególnych autorów na różnych płaszczyznach:

- planowa zmiana a procesy żywiołowe,
- zróżnicowanie pokoleniowe,
- ludzie zyskujący na transformacji a ludzie ponoszący koszty i straty,
- ludzie mający wpływ na przebieg zmian a ludzie biernie akceptujący zmiany,
- wartości społeczeństwa obywatelskiego a antyrynkowe „klasy garnuszkowe”,
- indywidualizm a interes wspólnoty,
- polaryzacja społeczeństwa,
- zjawisko konfliktu a konkurencja wolnorynkowa,
- nierówne obciążenie różnymi skutkami transformacji różnych segmentów społeczeństwa.

Polityka jako źródło konfliktów społecznych to tytuł drugiej części książki.

Zamieszczone w niej teksty koncentrują się – zgodnie z tytułem – wokół związków pomiędzy różnie rozumianą sferą polityki a konfliktami w Polsce lat dziewięćdziesiątych. Główne wątki

¹ Marian Malikowski, Zdzisław Serega, *Konflikty społeczne w Polsce w okresie zmian systemowych. Studia, komunikaty, eseje*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Rzeszów 2000, t. I i II, 753 strony.

poruszane w tej części książki to: zmiany elit politycznych po roku 1989 i ich działania mające zapobiegać destrukcyjnym skutkom konfliktów, problematyka wzajemnej konfliktowości oraz adekwatności programów poszczególnych partii politycznych do rzeczywistości we współczesnej Polsce, możliwości artykulacji interesów politycznych przez różne segmenty społeczeństwa, negatywne skutki wewnątrzpartyjnych konfliktów (walka o władzę) dla funkcjonowania kraju po zmianach 1989 r., partykularyzm struktur i sposobów funkcjonowania partii, postrzeganie elit politycznych w okresie transformacji, konflikty w tonie społeczeństwa polskiego związane z dążeniem państwa do integracji ze strukturami europejskimi, demokratyczne procedury podejmowania decyzji, polityka państwa a sytuacja polskich rolników.

Większość tekstów umieszczonych w części trzeciej pt. *Ekonomiczny wyraz rozszczeń konfliktowych* ma charakter typowo egzemplifikacyjny (konflikty o podłożu ekonomicznym najczęściej prezentowane są na konkretnych przykładach) i powstało w oparciu o badania empiryczne. Dotyczą one różnych kategorii klasowo-warstwowych, bądź grup zawodowych społeczeństwa polskiego, głównie rolników, robotników, urzędników, górników, pracowników służby zdrowia, pracowników socjalnych, ludności określanej jako „uboga”, czy pracodawców i pracowników. Część trzecia zawiera także dywagacje dotyczące teoretycznych aspektów i prawnych możliwości rozstrzygania sporów i konfliktów o podłożu ekonomicznym. Autorzy często podkreślają polski „niedemokratyczny” i „nieobywatelski” sposób osiągania celów grupowych. Ze zjawiskiem tym łączony jest problem „kultury negocjacji”.

W części czwartej pt. *Konfliktogene skutki przemian wspólnot lokalnych* zamieszczono teksty dotyczące bezpośrednio konfliktów we wspólnotach lokalnych. Część tekstów zawiera analizy teoretyczne dotyczące konfliktu w społeczności lokalnej, inne – typowo empiryczne – przedstawiają konkretne konflikty w określonych zbiorowościach, miejscu i czasie. Teksty części czwartej można także podzielić na te, które dotyczą wiejskich społeczności lokalnych oraz dotyczące miast. Częstym wątkiem pojawiającym się w tej części książki jest problematyka nowych podmiotów na „scenach” społeczności lokalnych po 1989 r., w szczególności samorządu terytorialnego.

Część piątą pt. *Kulturowy wymiar konfliktów* wyróżnia się z całości przede wszystkim tym, że zjawiska i procesy opisane w tekstach w niej zawartych nie są specyficzne dla Polski w okresie transformacji. Są one odzwierciedleniem tendencji o zasięgu ogólnoświatowym. Chodzi tu głównie o zanikanie modelu rodziny tradycyjnej w krajach wysoko rozwiniętych oraz ściśle z tym związane zjawisko konfliktu międzygeneracyjnego. Wynika on często z tego, że inne wzorce kulturowe regulują życie rodziców, a inne dzieci. Funkcję kreowania wzorów kulturowych – dzięki lepszej znajomości nowoczesnych technik porozumiewania się – przejmują młodzież. Konflikt pokoleniowy jest przez autorów przedstawiany na różnych płaszczyznach np. świadomościowej, edukacyjnej, czy aksjologicznej. Autorzy często podkreślają znaczenie mediów masowych w kreowaniu i wyolbrzymianiu, bądź likwidowaniu i niwelowaniu konfliktów.

Konfliktami kulturowymi są również konflikty etniczne. Jednak ze względu na ich specyfikę oraz znaczenie redaktorzy wyodrębnili teksty dotyczące konfliktów etnicznych w odrębny rozdział. Przedstawiane konflikty etniczne dotyczą płaszczyzn: polsko-ukraińskiej, polsko-białoruskiej, polsko-litewskiej, polsko-żydowskiej oraz konfliktów regionalnych. Oprócz analiz typowo teoretycznych autorzy przedstawiają genezę, uwarunkowania i problemy związane z powstaniem i możliwością rozwiązania konkretnych konfliktów na ww. płaszczyznach. Główne przeszkody uniemożliwiające rozwiązywanie konfliktów etnicznych to m.in. krzywdzące stereotypy, nieznanostwo historii, bądź jej tendencyjna interpretacja, niechęć do zrozumienia argumentów drugiej strony i osiągnięcia *consensusu*.

Przegląd tytułów poszczególnych części książki budzi zastrzeżenia co do zasadności oraz możliwości formalnego i merytorycznego podziału tekstów wg przyjętego schematu. W wielu przypadkach decyzja zakwalifikowania danego tekstu do określonej części musiała być arbitralna, co przyczyniło się do zmniejszenia przejrzystości struktury książki. Jednak obiektywnym

wymaga oddania głosu redaktorom: „Świadomi jesteśmy tego, że każda próba podziału (materiałów pokonferencyjnych – G.S.) może się spotkać z różnymi zastrzeżeniami”.

Szerokie sformułowanie tematu konferencji spowodowało, iż teksty zawarte w książce poruszają bardzo różnorodną tematykę i obejmują swym zasięgiem szerokie *spectrum* zjawisk i procesów społecznych związanych z konfliktami, co może być traktowane zarówno jako zaleta, jak i wada. Również autorzy tekstów prezentują bardzo zróżnicowany poziom erudycji, tak w zakresie teorii konfliktu, jak i badań empirycznych na ten temat, czego egzemplifikacją jest lektura tomów pozjazdowych. Prawdopodobnie dlatego redaktorzy w tytule tomów pozjazdowych umieścili podtytuł *Studia, komunikaty, eseje*. Łączenie w jedną całość tekstów o tak odmiennym charakterze również budzić może zastrzeżenia.

Oprócz tekstów stojących na bardzo wysokim poziomie: wartościowych naukowo i interesujących, książka zawiera teksty słabe, które np. gmatwają rzeczy proste i przedstawiają je w skomplikowanej formie lub traktują o zjawiskach i faktach powszechnie znanych, czy nie związanych z tematyką konferencji.

Zaletą książki jako całości jest jej holistyczny charakter, który wyraża się w podejmowaniu problemu konfliktu jako zjawiska nie tylko socjologicznego ale również prawnego, ekonomicznego i psychologicznego.

Najważniejszą zaletą książki jest tytułowe poszukiwanie wzajemnych relacji pomiędzy transformacją w Polsce a konfliktami społecznymi. Odwołując się do *wprowadzenia* redaktorów książki, wymienić można cztery modelowe relacje pomiędzy zjawiskiem konfliktu a transformacją systemową, które najczęściej przedstawiają autorzy w swoich tekstach:

1. W pierwszym przypadku konflikt społeczny w Polsce postrzegany jest jako efekt słabości lub braku właściwych wzorów adaptacyjnych do nowych realiów demokracji, społeczeństwa obywatelskiego i wolnego rynku,
2. W drugim przypadku konflikty współczesnej Polski nie są specyficzne dla okresu transformacji, lecz są kontynuacją konfliktów istniejących w społeczeństwie polskim przed upadkiem systemu socjalistycznego,
3. W trzecim przypadku autorzy nie postrzegają konfliktów w Polsce jako efektu transformacji, lecz jako zjawiska uniwersalne, charakterystyczne dla współczesnych pokapitalistycznych społeczeństw obywatelskich,
4. W przypadku czwartym autorzy zwracają uwagę nie bezpośrednio na konflikt, lecz na instytucjonalne mechanizmy zabezpieczające przed wybuchami niekontrolowanych konfliktów, wbudowane w struktury społeczeństwa obywatelskiego.

Problematyka konferencji stanowi temat jak najbardziej aktualny i ważny. Potrzeba opracowania problemu konfliktów społecznych w okresie transformacji ustrojowej w Polsce nie może być kwestionowana, tym bardziej że ujawnia się ich coraz więcej.

Publikacja materiałów pokonferencyjnych – mimo mankamentów poszczególnych tekstów – jest pozycją wartościową. Warto podkreślić, iż książka jest jedną z niewielu pozycji na rynku księgarskim, które łączą zjawisko konfliktu społecznego i transformacji systemowej w Polsce.